

оригинален научен труд
УДК: 821.14'02.09-13 Хомер

РЕЦЕПЦИЈАТА НА ХОМЕРСКАТА ПОЕЗИЈА ВО НАЈСТАРИ ВРЕМИЊА

Дарин Ангеловски

*Институт за македонска литература
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија*

Key words: Homer, epic poetry, literary reception, antiquity, Macedonian cultural environment

Summary: This article points the differences between ancient and modern forms of reception of Homer's poetry. Special attention is given to the questions about where this tradition occurs and develops and how this poetry spread across the ancient world. In that context, this article pays attention to the literary evidences of the presence of Homer's poetry into the Macedonian cultural environment from the ancient period (Aristotle, Zoilus, Joannes Stobaeus). This evidence unequivocally refers to the processes of communication with written texts as part of educational processes, as well as critical observations of the Homer's poetry in ancient times.

Клучни зборови: Хомер, Хомерска епска поезија, рецепција, антика, македонска културна средина

Резиме: Трудот се осврнува на разликите во рецепцијата на Хомерската епска поезија, во временски оддалечените средини какви што се античката и модерната европска културна средина. Посебно внимание е посветено на прашањата за местото каде што настанала и се развивала оваа традиција и на начините според кои таа се распространувала низ античкиот свет. Во таа насока, издвоени се литературните сведоштва за присуството на хомерската поезија во македонскиот културен контекст од периодот на антиката (Аристотел, Соил, Јован Стобај) кои, недвосмислено, реферираат на процесите на комуникација со пишан текст како дел од образовниот процес во антиката, но и како критички толкувања на Хомерската епска поезија.

Теоријата на литературата, од самите свои почетоци до денес, скоро и да не познава друго име за кое се искажани толку многу разновидни и спротивставени мислења како што е тоа случајот со името на Хомер. Разминувањата во изнесените ставови, уште од најстари времиња, се однесуваат колку на биографските податоци толку и на епското творештво што денес се подведува како авторство на овој поет. Во науката и ден

денес не постои единствено мислење во однос на прашањата за потеклото на Хомер¹, за времето во кое тој живеел², ниту пак за неговото име³. Од друга страна, уште подлабока поделеност ги обележува мислењата што се однесуваат на авторството и на структурните и содржинските аспекти на Хомерските епски песни.

Античката литературна традиција сосема јасно сведочи дека голем дел од овие прашања, а особено оние што се однесуваат на животот на Хомер, воопшто и не биле предмет на каков и да било сомнеж за луѓето во антиката. Денес е општо познато дека прашањата околу потеклото на Хомер, како и преиспитувањето на структурните и вредносните рамништа на неговата поезија, започнуваат со будењето на интересот за античките духовни и естетски вредности во текот на ренесансата. Во однос на античката епска традиција, ова е периодот кога во книжевната наука се поставува т. н. Хомерско прашање, со кое се подразбира „иследувањето на проблемот на авторството на *Илијада* и *Одисеја* што е во тесна врска со определбата на начинот на нивното настанување и обликување, но и со стилот и композицијата на овие две епски дела“ (Митевски, 2001: 9). Ваквата намера, да се разгледува најстарата европска епска традиција во еден поширок епистемолошки контекст, резултира со појавата и развојот на хомерските студии како посебна дисциплина. Специфичниот научен хоризонт како и мултидискурзивниот карактер

1 Биографските податоци за Хомер со кои располагаме денес, во антиката биле распространувани како популарни четива чија содржина нема историска вредност. И покрај тоа, древните кажувања за животот на поетот ја посочуваат Јонија како негово место на потекло. Еден сочуван епиграм сведочи за спорот околу честа за тоа кој град ќе биде прифатен како негово родно место:

Седум градови спорат за родниот корен на Хомер:

Змирна, град Род, Колофон, Саламина, Хиј, Арг и Атина. (Петрушевски, 1982: 12)

Во други епиграми што содржат податоци околу ова прашање, се наведуваат и други градови: Кима, Хиос, Пил, Итака.

2 Основен ориентир при определувањето на времето во кое живеел Хомер, се зема фактот што во неговите дела ниту еднаш не е спомната Олимпија, ниту пак олимписките игри. Оттука, кажувањата на Херодот дека Хомер бил постар од него за 400 години и денес се земаат со извесна резерва, па така и по ова прашање постојат најразновидни мислења, кои како време во кое живеел Хомер ја посочуваат широката временска рамка од XII до VII век пр. н.е.

3 Според народните толкувања, името го содржи значењето „оној што не гледа“. На дијалектот на градот Кума, името Хомер означува „слепец“, а на друг – „заложник“ или „придружник“. Петар Хр. Илиевски го определува како апелатив, *homeros*, и го објаснува како сложенка од прилогот *homoi*: „заедно“ и глаголската основа *ag-* од *ararisko* „стави, прави, составува“ и неговото значење го доведува во врска со значењето на *hapsodos*: „шивач, кројач“ (на песни) или *poietas* „творец“, па според тоа го определува како назив на професија што во функција на лично име стои осамено во хеленскиот ономастикон (Илиевски, 1997: 11).

што ги обележува овие студии во текот на последните две столетија, се огледа во разгледувањето на хомерската поезија според разновидни стојалишта и теоретски разработки, меѓу кои како највлијателни се издвојуваат теоријата на „малите песни“⁴ застапувана од т.н. унитаристи, теоријата на „самостојни песни“⁵, изградена според сфаќањата на т.н. аналитичка школа и теоријата за „основното јадро“⁶, која во извесна смисла ги обединува погледите на претходните две гледишта.

И покрај силниот шум што го предизвикуваат овие разнородни и спротивставени ставови и мислења, денес е сосема јасно дека Хомер континуирано го привлекувал вниманието на љубопитниците и на учениите луѓе уште во најстари времиња. Од литературните извори знаеме дека во антиката кон ликот на Хомер се приоѓало со особена почит: месеци и школи го носеле неговото име; најголемите културни и духовни центри крвале споменици во негова чест, а градовите што претендирале да добијат статус на негово родно место, го сметале за свој херој. Почитуван, безмалку како божество, Хомер влегол во редот на митските великани на хеленската култура, а неговата поезија со текот на времето започнала да се доживува како извор на сето знаење. И покрај тоа што отсекогаш постоеле и сосема поинакви ставови во однос на восприемањето на Хомеровите епови⁷, сепак според акумулираното искуство и знаење *Илијадата* и *Одисејата*, освен што биле восприемани како збир примери според кои возрасните можеле да оправдаат или да осудат секаква постапка или настан, тие во текот на антиката претставувале основна лектира со помош на која учениците учеле читање и пишување. Со помош на *Илијадата* и *Одисејата* учениите се упатувале и во научната работа која го истражувала Хомерскиот старински јазик, го проучувала древниот свет и ги поставила темелите на низа дисциплини какви што се: географијата, етнографијата, историјата и

4 Следбениците на оваа теорија, предложена од германскиот филолог Г. В. Нич (1790–1861 г.), го застапуваат мислењето за постоењето на Хомер и за единственоста на неговата творечка замисла, независно од бројните противречности и екскурси, кои според нив претставуваат карактеристика на секое епско творештво.

5 Приврзаниците на ова учење поаѓаат од гледиштето за композициската разбиеност на Хомеровите епови. Тие сметаат дека ликот на Хомер е фикција, додека самите епови претставуваат резултат на поврзувањето на повеќе одделни народни песни.

6 Една од највлијателните теории според која Хомер создава две т.н. прапоеми, кои подоцна се надополнуваат со придодавање на нови делови. На тој начин се издвоени три временски слоја при создавањето на епот: претхомерски, хомерски и похомерски.

7 За поделеноста на ставовите во однос на доживувањето на Илијадата, Петар Хр. Илиевски вели дека: „Всушност ниенден епитет сам не е во состојба да ја опфати сета содржина и да ја квалификува целата Илијада, како што и само една боја од виножитото не ја сочинува сончевата светлина. Иако во сижетната линија проста, во целина таа е сеопфатна, универзална како природата“ итн. (Илиевски, 1997: 4).

науката за литературата (Петрушевски, 1982: 18).

Комплексната улога на првите европски литературни споменици како повеќенаменски текстови, всушност, укажува на воспоставувањето на *Илијадата* и *Одисејата* како основни критериуми на разновиден состав на лингвистички, естетски и етички вредности, од антиката до модерната доба, благодарейќи на два основни модела на рецепција: како основна образовна алатка, но и како суштински текст со високи уметнички вредности. Воспримајќи ја Хомерската поезија како „сложен случај на заплеткани приказни: етнички, културни, просопографски, родови, идентитетски, имагинарни“ (Slapšak, 2011: 435), проучувачите, денес, обрнуваат внимание на разликите во моделите на рецепција, што се должат на смената на општествените контексти, па во тие рамки и на промената на културните кодови и норми во различните епохи. Долговековното постоење на Хомерската поезија ги поставува прашањата за начините на кои рецепцијата на Хомер во антиката ги обликувала модерните читања на Хомерската поезија и обратно. Како не помалку значајно се поставува и прашањето како модерните погледи на Хомерската поезија влијаат врз нашите сфаќања за нејзината рецепција во антиката? Во таа насока, сосема е извесно дека современиот читател денес е исправен пред разни предизвици при контактот со древните епови. Емоционалните или идејните појаснувања на содржаните претстави при толкувањето на делата во современиот контекст, или она што теоретичарите го нарекуваат *осовременувачко толкување* (Богданов, 2006: 4), претставува специфичен и поинаков начин на прифаќање на оваа поезија од нејзиното воспримање во антиката. Модерната теорија и историја на културата даваат одговори на овие прашања, но мора да се признае дека во нив сè уште провејува дилемата колку и во која мера рецепцијата на хомерската традиција е насочена кон публиката, а колку кон поетот, односно кон рапсодот што ја обновува таа традиција. Во однос на проникнувањето на хомерската традиција во римската културна средина, останува прашањето дали преводот на *Одисејата*, што го направил Ливиј Андроник, може да се смета едноставно како чин на усвојување на Хомерската традиција, или, пак, на прашањето треба да му се пристапи како на „специфична манифестација на поширокиот Римски интерес за приказната за Троја“ (Graziosi, 2011: 27).

Сите овие прашања недвосмислено упатуваат кон заклучокот дека не постои едноставен или лесен почеток на проучувањето на рецепцијата на Хомер во временски оддалечените средини какви што се антиката и модерната европска културна средина. Една од основните дилеми што се провлекува во свеста на човекот кога се зафаќа со разгледување на

рецепцијата на хомерската поезија и на нејзината феноменологија од најстаро време, се однесува подеднакво и на прашањата за местото каде што настанала и се развивала оваа традиција и на начините според кои таа се распространувала низ тогаш познатиот свет.

Во минатото постоеше широко распространето мислење дека епската поезија настанала во северните краишта на Хелада и тоа кај тесалиските Хелени. Денес, во науката, преовладуваат други и сосема поинакви ставови. Тие се должат главно на научните достигнувања при проучувањата на материјалната и на духовната култура на старите народи. Со археолошките откритија на микенските натписи, во кралските дворци, во Пил, Кнос, во Теба и Микена, од крајот на XIX и почетокот на XX век, и особено по дешифрирањето на микенското *линеарно Б писмо* кон средината на XX век, беше утврдено дека хомеровиот јазик според архаизмите и специфичностите што ги пројавувал, бил најблизок до микенскиот и до кипарскиот, односно до аркадо-кипарскиот дијалект. Сето тоа придонесе за појавата на бројни мислења кои го „изместуваат“ местото на настанување на Хомерските епски дела од тлото на континентална Хелада кон островите на источниот Медитеран и кон малоазиското крајбрежје. Како прилог кон оваа теза може да се толкува и известувањето од завршните стихови на *Химна за Аполон Делски*⁸, кое го претставува Хомер како „човек од Хиос“. Оваа вест, потврдена подоцна и кај Тукидид, денес, всушност, претставува еден од ретките податоци за потеклото на Хомер што можат да се прифатат како веродостојни (Dukat, 1987: 14). Разни тези за „источното“ потекло на Хомер се поддржани и од науката и тие посочуваат разни други градови како родно место на поетот. Така на пр., М. Д. Петрушевски го посочува кипарскиот град Саламина како веројатна татковина на Хомер според просторните ориентирни содржани во самите пеења на *Илијадата*⁹. Заедничкото за овие и за преостанатите мислења во однос на ова прашање е тоа што сите тие

8 Милост нек покажат ајде, Аполон и` Артемида!

А`, сите ва`с ве поздравувам други! Спомнете мене

Некојпат некој од луѓето што се на земја ак` праша

Овде штом дојде – сеедно страдален туѓинец дал е:

„Девојки, кој ви е најсладок пејач од сите што идат

Овде, и кому се радува најмногу срцето ваше?“

Вие едногласно сите ваков одговор дајте:

„Слеп еден човек е тоа што жител на карпест е Хиос,

Песните негови сега и в иднина најдобри ќе се.“

Стихови 165-173 во превод од старогрчки на Марија Чичева Алексиќ (Хомерски химни, 2011: 54-55).

9 535 стих од второто пеење на Илијадата (В 535) во кој местоположбата на Локраните, односно на Локрида, е определена „преку Евбоја“, што според Петрушевски „може да биде само за оној што стои источно, односно југоисточно од Евбоја“ (Петрушевски, 1982: 12).

сосема јасно го посочуваат настанувањето и развивањето на Хомерската поезија во контекстот на малоазиската хеленска културна средина. Доживувајќи го својот полн расцвет во овие предели, „напоредно со економскиот и културниот развој на малоазиските градови, веројатно и под влијание на културно порано разбудените предноазиски и северноафрикански народи“ (Петрушевски, 1982: 11), Хомерскиот епос свечено се изведувал за време на големите празници на о. Делос; се рецитирал на домашните свечености кај јонската аристократија и претставувал основа на усната епска традиција. Малку подоцна, со појавата на писменоста и со запишувањето на оваа традиција, бил означен почетокот на една нова духовност што силно ќе го обележи културниот живот во тогаш познатиот свет.

Сето ова недвосмислено упатува на фактот дека распространувањето на Хомерската поезија, освен преку вдохновениот логос на рапсодите, во голем дел било овозможено благодарјќи на запишувањето на древните песни. Појавата на книгата придонела хомерските поеми да се „откинат од усната средина во која првично се оформиле и да се овозможи творба која ќе може да се пренесува низ времето и низ просторот со сите свои карактеристики, кои ги откриваме и во денешните варијанти на хомерските епоси“ (Богданов, 2007: 171). Потврда за тоа наоѓаме во литературните извори, кои го доведуваат ширењето на хомерската поезија од малоазиските јонски градови во останатите хеленски полиси на Балканскиот Полуостров, во врска со спартанскиот законодавец Ликург, кој ги добил хомерските поеми од потомците на поетот Креофил од Самос¹⁰. Имено, античката литературна традиција го прикажува овој поет како пријател, па дури и како зет на Хомер. Според преданието, Креофил го угостил Хомера во својот дом, па овој во знак на благодарност за гостопримството, според едни, а според други, како мираз, му ја раскажал приказната за заземањето на градот Ојхалија (Strab. 14.1.18). Креофил ја запишал поемата под насловот *Заземањето на Ојхалија* и на тој начин станал првата алка што го врзала самиот Хомер со подоцнежните кажувања познати под конвенционалниот наслов хомерски химни¹¹. Врз основа на ова предание, Креофил денес се смета за еден од првите Хомериди¹² (*Homeridae*), а со самото тоа и продолжувач на хомерската поетска традиција. Имено, тој не само што ги чувал и ги изучувал хо-

10 Креофил бил еден од најстарите хеленски епски поети.

11 „Химните се песни што ги пееле рапсодите – древните хеленски пејачи – рецитатори, за време на одредени верски свечености и тоа, главно, како увод кон Хомерските епски песни, а во чест на некое божество“ (Чичева-Алексиќ, 2011: 7).

12 Заедничко име за поетите кои за себе сметале дека потекнуваат од Хомер или дека на некој начин ја продолжувале хомерската поетска традиција.

мерските поеми туку и ги предавал на своето потомство, откаде што, наводно, подоцна ги примил и спартанскиот крал Ликург (Plut. *Likurg* 4. 4). Античката традиција содржи и други податоци што се однесуваат на распространувањето на хомерската поезија во најдревниот период. Во таа насока треба да се спомне името на епскиот поет Паниасид од Халикарнас¹³ за кого што во литературната традиција стои забележано дека му ја откраднал поемата за Ојхалија на Креофил и ја претставувал како свое дело. Сепак, за оваа песна, што ги опева натпреварот на Херакле со Еврит за раката на Ио и освојувањето и пустошењето на Ојхалија како одмазда кон Херакле поради тоа што бил надмудрен од Еврит, во науката постои согласност дека Паниас, всушност, ја создал по углед на Креофил (West, 2003: 175). Освен кажувањата за ширењето на хомерската поезија на Балканот, во литературата се забележани кажувања за нејзиното продирање на Апенинскиот Полуостров. Тие се поврзани со дејноста на рапсодот Кинет кој, во VI век пр. н.е., ги пренел поемите на Хомер во Сиракуза, на југот на Италија. Според сиракушкиот тиранин Хиерон, во Сиракуза, веќе во почетокот на V век пр. н.е., постојат голем број рапсоди кои живеат и заработуваат од изведувањето на хомерските поеми. Со еден таков зналец за Хомера, односно рапсод, разговара и Платоновите Сократ во дијалогот *Ион*. Оваа филозофска расправа, положена врз сопоставените претпоставки за поезијата како вештина, знаење и човеково мајсторство (Ион), односно божјо присуство, вдохновеност и божја вознесеност (Сократ), освен што го претставува восприемањето на Хомер кај древниот рапсодиски еснаф како своевиден идеал на совршена поетска парадигма, таа со својата дијалектика кажува помалку и за широките размери што го уживал култот на хомерската поезија во хеленската културна средина (Plat. *Ion*. I. 530).

Имајќи го предвид токму ваквото значење на Хомерската поезија во повеќевиесовниот временски наниз, од нејзиното настанување, преку архајскиот период, па сè до времето во кое го ужива статусот на морални и духовни поуки во класичниот и хеленистичкиот период, сосема оправдано се наметнува прашањето за нејзиното проникнување и во граничните предели на стариот свет, па во тие рамки и во просторот на македонската културна средина, каде што допираат и каде што силно пулсираат влијанијата на древните културни центри.

Во таа насока, слободно може да се каже дека античката литература содржи податоци што се однесуваат на проникнувањето на хомерската поезија во македонскиот културен контекст од периодот на антиката.

13 Паниас од Халикарнас бил епски поет од V в. пр. н. е., познат како автор на делата Хераклеида и Јоника.

Овие податоци можат да се разгледуваат во двојниот ракурс на критички обработки на поетското творештво од една страна, но и како образовни алатки за усвојување на начелата и на нормите што ја обележуваат античката цивилизација, од друга.

Првите запишани сведоштва за присуството на хомерската поезија во македонскиот културен контекст, од периодот на антиката, претставуваат записи што недвосмислено упатуваат на процесите на комуникација со пишан текст како дел од образовниот процес во антиката. Имено, помеѓу бројните податоци за духовниот живот во македонскиот културен контекст што ги наоѓаме во делата на античките автори, кај Плутарх стои забележан податокот за примерокот на *Илијадата* што го приредил Аристотел за својот ученик Александар, идниот престолонаследник на Македонија. Воспитувајќи го и подучувајќи го тринаесетгодишниот Александар во сенчестите шеталишта на Нимфајонот, во гратчето Мисеа, близу Пела, Аристотел освен што го воведуваал престолонаследникот Александар во акроаматските и епопски знаења што филозофите ги пренесувале исклучиво усно и на малкумина одбрани ученици (Plut. Alex. VII), тој го подучувал со знаења од областа на филозофијата (етика и политика) и на поетиката. Воведувајќи го во основите на класичното образование, Аристотел за потребите на својот ученик приредил препис на *Илијадата*. Ова издание, познато уште како „Издание од ковчежето“, Александар постојано го носел со себе не само затоа што бил голем вљубеник во Хомерската поезија¹⁴ туку и поради тоа што го ценел делото како патоказ кон воената доблест и градителската вештина (Plut. Alex. VIII). И покрај тоа што податоците за обликот книга, издаваштвото, библиотеките или за формите на читање во антиката се прилично добро проучени, денес, сепак, тешко може со сигурност да се каже дали преписот на *Илијадата* што го наведува Плутарх во животописот на Александар навистина го изработил Аристотел. Изданието воопшто не се спомнува во списоците на александриските филолози, ниту во пописите на Аристотеловите дела (Dukat, 1988:19). Притоа, како единствен автор на единственото издание на *Илијадата*, пред александријците, се спомнува само името на Антимак¹⁵. И додека едни автори го сметаат податокот кај Плутарх како веродостоен, а други сосема го отфрлаат како апокрифен, во науката не постојат никакви дилеми околу вниманието со

14 Освен Филохомерос (љубител на Хомера), Александар бил голем љубител на епската поезија и на уметноста воопшто. Изворите сведочат дека во текот на неговите походи бил придружуван и од голем број уметници, меѓу кои се спомнуваат имињата на неколку епски поети: Агид од Арг, Хојрил од Јасос и др.

15 Епски поет, родум од Колофон, бил претходник на хеленистичката интелектуална поезија и проучувач на Хомер. Живеел кон крајот на V и во почетокот на VI в. пр. н.е.

кое Аристотел го проучувал делото на Хомер. Неговата *Поетика* како прв систематски преглед во историјата на естетиката содржи повеќе референции за Хомерската поезија, отколку за поезијата на кој и да е од древните трагедиографи (Hogan, 1973:95). Во неа, Аристотел освен што зборува за Хомер со голема почит и со највисоки пофалби, тој накусо се осврнува и на некои од забелешките што се однесуваат на хомерскиот говорен израз. Во 25-тата глава на *Поетиката*, насловена како *Критика на поезијата (проблеми и решенија)*, Аристотел, користејќи примери од *Илијадата*, на едно место се задржува, како што и самиот вели, на „забелешките што се прават по однос на самата уметност“ (Arist. *Poet.* 1461a). Сепак, своето поцелосно мислење околу грешките, или недоследностите во изразот, поради кои Хомер бил силно напаѓан во најстаро време, Аристотел го изложил во посебно дело. Списот кој денес е загубен, а подоцнежните извори го споменуваат под насловот *Хомерски проблеми*, се однесувал токму на решенијата за бројните приговори за отсуството на разумното начело во прикажувањето на боговите и хероите.

Забелешки за низата недоследности, противречности и нелогичности во изразот на Хомер, искажувале и други учени луѓе, меѓу кои како најзајадливи се спомнуваат оние на Соил. Овој ретор и филозоф, роден во Амфипол¹⁶ како што известува Суида (Ζωῖλος, zeta, 130), живеел за време на најголемиот подем на Македонија, е познат како автор на девет книги *Против Хомерската поезија*. Иако од нив, денес, скоро ништо не е сочувано¹⁷, според податоците кај други автори, кои се занимавале со хомерското творештво, може да се насети природата на неговата критика. Соил не се воздржувал да забележи зошто во *Илијадата* најпрво гинат невините маски и пци; прашувал како било можно пламенот со кој Атена ја опкружила Диомедовата кацига да не го спржи јунакот; го истакнувал како неверојатно и загинувањето на по шестмина луѓе од секој од дванаесетте бродови на Одисеј, а за оние кои маѓесницата Кирка ги претворила во свињи велел дека биле „расплакани прасиња“ (Longinus. IX. 13). Поради своите неводржани критики, навреди и ситничарења, кои иако привлекувале широко внимание, Соил и неговото дело не биле особено допадливи кај видните и образовани луѓе во антиката. Имено, Марк Полиј Витрувиј, во својот спис *За архитектурата*, ја пренесува епизодата од животот на Соил кај владетелот на Египет, Птолемај II Филадельф, па вели:

16 Атинска колонија на утоката на реката Strumon (Струма) освоен од Филип II во 357 г. пр. н.е.

17 Освен 38 фрагменти.

„Неколку години подоцна, Зоил дошол од Македонија во Александрија; него го нарекуваат 'Homeromastix' (Хомеров камшик). Тој му ги читал на кралот своите списи против *Илијадата* и *Одисејата*. Кога Птоломај слушнал дека во отсуство се обвинува првенецот на сета литература и дека се навредува оној на чии дела им се восхитуваат сите народи, се налутил, но ништо не му рекол. Бидејќи Зоил подолго време престојувал во кралството, го притиснала сиромаштија, па му се обратил на кралот и го замолил да му даде нешто. Велат, тогаш кралот му рекол дека Хомер, иако е умрен пред илјада години, веќе со векови храни многу илјади луѓе, па така треба и оној што себеси се прогласува за поголем ум, да може да храни не само еден туку и повеќемина. И конечно, различно раскажуваат за неговата смрт, кога бил осуден за убиство на татка си. Имено, едни раскажуваат дека Филадельф го распнал на крст, други пак дека бил каменуван на Хиј, а некои дека во Смирна бил фрлен жив в оган. Што и да му се случило, го стигнала праведната казна, зашто се чини дека и не заслужува ништо друго човек кој ги обвинува луѓето, чиј одговор за она што мислеле кога пишуваа нешто, не може да се чуе во нивно присуство“ (Vitr. VII.8).¹⁸

Кажувањата на Витрувиј за престојот на Соил во Египет, за односот на тамошниот крал Птолемај Филадельф и за крајот на неговиот живот, воопшто не се изненадувачки, доколку се има предвид големата почит која Птолемаидите ја имале кон Хомера како и вниманието и грижата што тие ја посветувале на уметностите и на културниот живот воопшто. Што се однесува до податоците околу животот и дејноста со која се занимавал Соил додека престојувал во Македонија, познато е дека времето го минувал во пишување и во јавно настапување со говори, во кои го изнесувал она што го проучувал во школите на софистите (Pagnell, 1748: 76).

Во контекст на рецепцијата на хомерската поезија во македонската културна средина од најстари времиња, наспроти името на Соил и неговиот критички однос, треба да се спомне и дејноста на антологичарот Јован Стобај, за кого се верува дека живеел во првата половина на V век. н. е. Скудните податоци за животот на овој учен човек од доцната антика, главно се однесуваат на претпоставките за неговото родно место – Стоби во Македонија, според кое подоцна и го добил името (*Stobaeus*).

¹⁸ Превод од латински, Љубинка Басотова (Витрувиј, 1998: 339).

Во однос на дејноста со која се занимавал, Јован Стобај, во историјата на литературата, е познат како приредувач на антологија на хеленска литература, во која биле поместени извадоци од делата на бројни поети, почнувајќи од Хомера, па сè до авторите од крајот на IV век н. е. И покрај тоа што голем дел од содржините на неговата антологија не се сочувани, денес од делата на други автори (Фотиј) се знае дека во неа свое место нашле неколку сентенции од Хомерската поезија, кои заедно со останатите содржини биле внимателно одбрани и наменети за образованието на неговиот син Септимиј.

Сите овие наведени сведоштва за рецепцијата на најстарите европски литературни дела не само што го потврдуваат интензитетот на културните и на духовните процеси што се одвивале во македонската културна средина во најстаро време туку тие, воедно, сведочат за постоењето на мошне конкретни и специфични литературни практики на овие простори, кои ја потврдуваат рецепцијата на Хомерската поезија според двојниот ракурс на критички и образовни обработки.

Извори:

Во оригинал:

- Aristotelis. *De arte poetica* liber. Rudolf Kassel. Oxford, 1965.
- Homeri Opera*, Recognovit brevique adnotatione critica instruxit Thomas W. Allen, tomos V Hymnos, pg 1-96; Oxonii e typographeo clarendoniano MCMLXI.
- Longinus. *On the Sublime*. The Greek Text edited after the Paris Manuscript with introduction, translation, facsimiles and appendices by W. Rhys Roberts. Second edition, Cambridge: at the University Press. 1907.
- Plato. *Ion*. with introduction and notes by J. M. Macgregor B.A. Cambridge: at the University Press. 1912.
- Plutarchi. *Vitae Parallelae*. iterum recognovit Carolus Sintenis Lipsiae, in aedibus B.B. Teubneri, MDCCCLXXV
- Strabo. *The Geography of Strabo* with an english translation by Horace Leonard Jones, Ph.D., LL.D. Cornell University in eight volumes VI, London, William Heinemann LDT, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, MCMLX
- Suda. 1971. *Lexicon*. ed. A. Adler. 4 vols. Teubner. Leipzig.
- Vitruvius. *Vitruvii de architectura libri decem*. ed. F. Krohn, Leipzig, 1912

Во превод:

- Аристотел. (1990) *За Поетиката* Превод од старогрчки Михаил Д. Петрушевски, Култура. Скопје.
- Витрувиј. Марк. П. (1998) *Десет книги за архитектурата* Превод од латински јазик Љубинка Басотова. Зумпрес. Скопје.
- Плутарх. (2008) *Напоредни животописи*. Превод од старогрчки Војислав Саракински. Евро-Балкан прес. Скопје.
- Платон. *Дијалози - Протагора, Евтифрон, Ион* Предговори, белешки

и објаснувања Елена Колева. Култура. Скопје.
 Псевдо-Лонгин (2004) *За возвишеноста*. Превод од старогрчки
 белешки и коментари Весна Томовска-Митровска. Магор. Скопје.
Хомерски химни. (2011) Препев од старогрчки, предговор,
 белешки, коментар и индекс со објасненија Марија Чичева
 Алексиќ. Сигмапрес. Скопје.

Литература:

- Богданов. Богдан. 2007. *Култура, Общество, Култура Текстове по
 културна антропологија на античноста*. Лик. Софија.
 Graziosi. Barbara. 2011. "The Ancient reception of Homer" in *A Companion
 to Classical Reception* (ed. Lorna Hardwic, Christopher Stray)
 Blackwel Publishing.
 Dukat. Zdeslav. 1988. *Homersko pitanje*. Globus. Zagreb.
 Hogan. James. 1973. "Aristotle's Criticism of Homer in the *Poetics*". In
Classical Philology. Vol.68. No.2 p. 95-108
 Илиевски. Петар Хр. 1997. *За античката просодија во македонскиот
 препев*. Матица македонска. Скопје.
 Митевски. Витомир. 2001. *Античка епика* Матица македонска. Скопје.
 Parnell. Thomas. 1748. *Poems on Several Occasions*. Printed for H. Lintot. London
 Петрушевски. Михаил Д. 1982. „За Хомера и неговата поезија“ во:
Хомер. Илијада. Препев, Предговор, Увод и објасненија М. Д. Петрушевски.
 Македонска книга. Скопје.
 Slapšak. Svetlana. 2011. "Quest for Homer(s) between Philology, Poetry and
 Ethnography". In *Multiple Antiquities – Multiple Modernities Ancient Histories
 in Nineteenth Century* (ed. Gabor Klaniczay et all.). Campus Verlag. Frankfurt/
 Main
 Чичева-Алексиќ. Марија. 2011. „Кон Хомерските Химни“. Во *Хомер.
 Хомерски химни*. Препев од старогрчки, предговор, белешки, коментар и
 индекс со објасненија Марија Чичева-Алексиќ. Сигмапрес. Скопје.
 West, Martin L. 2003. *Greek Epic Fragments*. Cambridge, Massachusetts:
 Harvard University Press.